
IMPORTY A ICH VZŤAH K ŠACHTOVÝM HROBOM

Kvĕta Smoláriková

Archeologické výskumy prebiehajúce v posledných rokoch v západnom sektore južného Abúsíru vyniesli na svetlo niekoľko ťachtových hrobov egyptskej elity Sajskej a neskôr Perskej doby. Zmieneny časový úsek predstavuje jedno z najmenej známych období egyptských dejín, takže je pochopiteľné, že sa mu venuje náležitá pozornosť v snahe maximálne zhodnotiť všetky získané informácie, ktoré nám jednotlivé objekty poskytujú. V prevažnej miere sa jedná o hroby vysokých hodnostárov pôsobiacich v neďalekej Memfide, ktorá patrila v Pozdnej dobe k najvýznamnejším hospodárskym, politickým, náboženským a vojenským centram krajiny, s veľmi silnou a početnou vojenskou posádkou, skladajúcou sa zo žoldnierov pochádzajúcich z najrôznejších oblastí východného Stredomoria. Svoje tábory tu mali Feničania, Iónovia, Károvania, Židia a iné, menej početné semitské skupiny. Jej jednoznačne kozmopolitný charakter, založený na etnickej pestrosti nesmierne uchvacoval starovekých cestovateľov a ani jeden z nich mesto nikdy neminul. Po Naukratis a Daphnae bola práve Memphis treťou lokalitou čo do početnosti gréckej komunity. V období prvého tisícročia pr. n. l. s nástupom Sajskej dynastie sa ostatne Egypt stáva v rámci teritória východného Stredomoria veľmocou prvého rangu a neodmysliteľnou súčasťou politických a kultúrnych aktivít etník sem spadajúcich. Táto vzájomná previazanosť a svojim spôsobom závislosť sa zákonite odzrkadľuje aj v nálezoch pochádzajúcich z jednotlivých objektov. Ak hovorím o nálezoch, jedná sa v našom prípade výhradne o keramiky, ktorú z hľadiska proveniencie zaraďujeme do egejskej a syropalestínskej oblasti. Jednoznačnú prevahu potom predstavujú veľké transportné amfory; jemná maľovaná keramika, resp. jej nepatrné fragmenty sa vyskytli iba dva krát a to mimo vlastný hrobový komplex, takže môžeme celkom odôvodnene hovoriť o náhodných nálezoch súvisiacich s existenciou gréckych rezidentov v blízkej Memfide. Jednalo sa o zlomok z tela oinochoe chijského čierneho-figurového štýlu Leva a sfingy a posledne o hornú časť nádoby lakónskej proveniencie, ktorá sa mimo Naukratis prakticky nevyskytuje, takže jej prítomnosť v okolí ťachtového hrobu v Abúsíre je nezvyklá a je skutočne otázne, či sa v priebehu ďalších výskumov v okolí vstupnej západnej ťachty, odkiaľ nález pochádza, nájdu chýbajúce časti.

Prakticky v každom doteraz skúmanom objekte patriacom egyptské-

mu hodnostárovi, resp. jeho rodinným príslušníkom, ako to je v prípade Iufaa, sme našli okrem domácej, aj väčšie alebo menšie množstvo importovanej keramiky, spravidla v priestoroch mimo pohrebnej komory. Z tejto skutočnosti sa dá pomerne jednoznačne usúdiť, že určitým spôsobom súvisela so zádušným kultom alebo ceremóniami prevádzanými v rámci pohrebných obradov. Nemenej dôležitá, z hľadiska časového zaradenia hrobky, je jej pomoc pri samotnom datovaní, pretože časové sekvencie do ktorých spadá výroba jednotlivých typov gréckych amfor sú nepomerne presnejšie vypracované než je tomu v prípade egyptskej keramiky. Aj keď na druhej strane je všeobecne známou skutočnosťou, že amfory po svojom primárnom použití ako kontajnery na víno a olej, ešte veľmi dlhú dobu cirkulovali v obehu na najrozmanitejšie účely, ostatne všimol si to, ako neúnavný pozorovateľ, aj Herodotos pri svojom pobyte v Egypte v polovici 5. storočia pr. n. l. Zvlášť opatrný musíme byť v Abúsíre hlavne v prípadoch importov z ostrova Chios, pretože výskyt fragmentov amfor tejto proveniencie pokrýva prakticky celé 6. storočie, a bol by tak pri datovaní veľmi zradným vodítkom. V podobných prípadoch je pri identifikácii jednotlivých typov signifikantný výskyt najmladšieho typu; veľký časový rozsah, ktorý so sebou prináša niekoľko typov tej istej skupiny, skôr dokladá pravdivosť už spomínaného tvrdenia Herodota. S určitými výhradami je to aj prípad transportných amfor z Klazomén, iónskeho mesta na maloázijskom pobreží, ktoré malo veľmi aktívne obchodné kontakty s Egyptom. Viac než výrazne boli ostatne klazoménske amfory zastúpené aj v objekte R3, ktorý sme vykopali v priebehu poslednej sezóny a dajú sa datovať do druhej polovice 6. storočia pr. n. l. Nálezy pochádzali z jamy, ktorá bola situovaná síce mimo samotný hrob, ale priamo sa ho dotýkala v jeho južnej časti a môžeme sa teda oprávnenne domnievať, že k hrobu patrila. Z hľadiska výplne sa jej obsah javil pomerne homogénny, zarážajúci bol vysoký podiel importov v porovnaní s keramikou domácej proveniencie, ktorá bola zastúpená predovšetkým veľkou hrubostennou zásobnicou a niekoľkými fragmentárne zachovanými kúskami typicky pozdndobej hladenej červenej keramiky, ktorú poznáme už z hrobov Vedžahorresneta, Iufaa, Padihora a hlavne Imachev-resenet. Tvorila približne 30% z celkového obsahu jamy. Zvyšok, resp. väčšia časť patrila importom z Klazomén, Chiu, Lesbu, Milétu a syropalestínskym amforám torpédovitého typu. Nepomer sa zdá byť na prvý pohľad skutočne značný, ovšem pri pokuse zrekonštruovať získané fragmenty do celých amfor sa ukázalo, že je to možné iba v prípade amfor z Klazomén, Lesbu a Fenície, kde sa jednalo o čerstvé lomy a boli teda v jame uložené v neporušenom stave, kdežto ostatné amfory, resp. ich fragmenty so starými lomami pochádzajúce z rôznych častí tela a ich zvyšky sa nedali dohľadať. Je teda otáznne či boli do jamy hodené celé a až neskôr, po rozbití, roztrúsené po okolí, čo je veľmi pravdepodobné a nestretli by sme sa s tým v Abúsíre po prvý krát. Pri pohrebných obradoch spojených

s rozbíjaním keramiky sa ostatne amfory, vďaka svojmu tvrdému výpaľu, aj po ich vyprázdnení predsa len rozbijú ľahšie než menej kvalitná a krehká egyptská keramika, aj keď samotné samozrejme neboli súčasťou obradu. Prítomnosť importovanej keramiky, resp. jej obsahu, veľmi kvalitného a v staroveku vysoko ceneného gréckeho vína a oleja, vyvracia starú predstavu, že Egypťania vo všeobecnosti nejavili žiadny záujem o akýkoľvek grécky tovar, ktorý bol tak výhradne určený iba gréckym rezidentom, ale naopak, veľmi jasne ukazuje, že vyššie vrstvy egyptskej spoločnosti, do ktorej majitelia šachtových hrobov nesporne patrili, sa aj v Pozdnej dobe, podobne ako v predchádzajúcich obdobiach egyptskej histórie, nevzdali možnosti užívať luxusné komodity z dovozu. Zvlášť potom, keď svojimi funkciami, ako jednoznačne z ich titulov vyplýva (*imy-r h3styw, imy-r tst, sšm h3styw, hry mš^c h3w nbwt, hrp h3styw, imy-r ʿw*), boli s cudzincami, teda žoldnieri v službách sajských panovníkov, nejakým spôsobom zviazaní. Z množstva amfor, a zvyšky architektúry hrobu tomu tiež nasvedčujú, by sa dalo usudzovať, že zádušný kult sa v objekte, ktorý s veľkou pravdepodobnosťou bol koncipovaný ako rodinná hrobka, udržiaval pomerne dlho, ostatne žiadna amfóra nebola nájdená zapäčatená, obsah všetkých bol teda použitý buď pri kulte samotnom, alebo pri rôznych sviatkoch ktoré sa na pohrebisku slávil.

Výraznú pomoc pri datovaní jak jednotlivých objektov, tak vlastného rozfázovania výstavby celého pohrebiska, poskytli nepriamo amfory na ďalšom šachtovom hrobe, nazvanom „S“, ktorého časť bola v poslednej sezóne vykopaná a je v poradí tretí v severo-južnej ose, po Vedžahorresnetovi a Iufaaovi. Z hľadiska stratigrafie sa predpokladalo, že bude ak nie súčasný, tak určite mladší než Iufaa a tak jednoznačne zaraditeľný do Perskej doby. Pri odkrývaní značne poničenej superštruktúry boli ovšem nájdené fragmenty z vápencovej výzdoby ktoré niesli kartuše panovníkov Sajskej dynastie – Neka a Ahmosa II. Hrob sa teda rozhodne musel stavať ešte pred Prvou perskou okupáciou Egypta, pretože je absolútne nemysliteľné, aby si za panovania Peržanov vysoký egyptský hodnostár mohol nechať zdobiť hrobku menami egyptských panovníkov. Ovšem z nálezov transportných amfor z Lesbu, hlavne sa jedná o tvar *en phi* zo šachtového hrobu Iufaa, vyplýva, že jeho výstavba, resp. práce v hlavnej šachte a pohrebnej komore prebiehali až za perskej okupácie Egypta. Tento typ sa totiž datuje až do poslednej štvrtiny 6. storočia pr. n. l. a jeho nie zanedbateľné množstvo bolo nájdené v intaktnej vrstve v južnej časti hlavnej šachty, na úrovni pohrebnej komory spolu s ďalšími importami a egyptskou keramikou, zväčša vo fragmentárnom stave. Keďže vstup do pohrebnej komory nebol v priestore hlavnej šachty chránený žiadnou oblúkovou klenbou, ktorá by ho spájala so vstupnou západnou šachtou, tak ako tomu bolo napr. v dvojhrobke Vahibremena a Neferibresaneita v Sakkáre, k zasypávaniu hlavnej šachty došlo až po uložení pohrebu do sarkofágu a pohrebných obradach, teda v úplnom závere 6. storočia, alebo až začiatkom storočia nasledujú-

ceho. Keďže Vedžahorresnet začal stavať hrobku za panovania Ahmosa II., ako vyplýva zo základových depozitov, ale zomrel tiež za vlády Peržanov, zdá sa, že v samom závere Sajskej dynastie bolo na abúsírskych nekropole rozostavaných niekoľko veľkých šachtových hrobov a nie ako sme sa domnievali predtým, že lokalita sa plnila veľmi pozvoľne stavebnými aktivitami ktoré zahájili stavitelia Vedžahorresnetovej hrobky, vyberúc si zo zatiaľ neznámych dôvodov túto, ešte nezastavanú časť obrovskej memfidskej nekropole. Pri pohľade na mapu ale zistíme, že v podstate stavitelia zhruba pokračovali v línii šachtových hrobiek sajskejch hodnostárov, ktoré začínajú južne od pyramídy Venísa a kláštora Apy Jeremiáša, tiahnu sa okolím Veserkafovej pyramídy, rešpektujú Serapeum a pokračujú do Abúsíru. Zo súčasného stavu výkopov sa dá usudzovať, že sakkárská časť nekropole fungovala už za panovania Psammetikov, Haibrea a Ahmosa II., zatiaľ čo abúsírská, ako mladšia, až od posledných rokov vlády Ahmosa II. Záver zatiaľ nie je jasný, a zrejme ani tak skoro nebude.

Doporučená literatúra:

Austin, M. M., *Greece and Egypt in the Archaic Age*. [Proceedings of the Cambridge Philological Society, Supplementa, 2] University Printing House, Cambridge 1970.

Bareš, L., *The Shaft Tomb of Udjahorresnet at Abusir*. [Abusir, IV] Karolinum, Praha 1999.

Bareš, L. – Smoláriková, K., „The shaft tomb of Iufaa at Abusir (Preliminary report for 1995/1996)“, v: *Göttinger Miszellen*, 156 (1997), 9–26.

Baurain, C., *Les Grecs et la Méditerranée orientale: des „siècles obscurs“ à la fin de l'époque archaïque*. Presses Universitaires de France, Paris 1997.

Boardman, J., *The Greeks Overseas. Their Early Colonies and Trade*. Thames and Hudson, London 1980.

Briant, P., *Histoire de l'Empire Perse: de Cyrus à Alexandre*. Fayard, Paris 1996.

Chevereau, P.-M., *Prosopographie des cadres militaires égyptiens de la Base Époque. Carrieres Militaires et Carrieres Sacerdotales en Egypte du XIe au IIe siècle avant J.C.*, Antony, Paris 1985.

Cook, R. M., „Amasis and the Greeks in Egypt“, v: *Journal of Hellenic Studies*, 57 (1937), 227–237.

Cook, R.M. – Dupont, P., *East Greek Pottery*. Routledge, London 1998.

Dupont, P. – Goyon, J.-C., „Amphores grecques archaïques de Gurna: a propos d'une publication récent“, v: Leclant, J. et al., *Sesto Congresso Internazionale di Egittologia: Atti*. Istituto per la Cultura Egizia, Torino 1992, 153–166.

Posener, G., *La première domination perse en Egypte. Recueil d'inscription hiéroglyphiques*. [Bibliothèque d'étude, 11] Institut français d'archéologie orientale, Le Caire 1936.

Smith, H., *A Visit to Ancient Egypt. Life at Memphis & Saqqara (c. 500–30 BC)*. Aris & Phillips, Warminster 1974.

IMPORTY

Smith, H., „Saqqara. Late Period.“, v: *Lexikon der Ägyptologie*. Bd. V, Harrassowitz, Wiesbaden 1984, 412–428.

Valbelle, D., *Les Neuf Arcs. L'égyptiens et les étrangers de la préhistoire à la conquête d'Alexandre*. Armand Colin, Paris 1990.

Obr. 1 Fragment hornej časti nádoby pravdepodobne
lakónskej proveniencie